

Marina Šafarić

Vrijedni doprinosi tumačenju djelovanja Tomislava Krizmana

*Tomislav Krizman i njegov doprinos hrvatskoj kulturi i umjetnosti,
Znanstveno-stručni skup povodom 140. godišnjice rođenja
Tomislava Krizmana (1882. – 1955.), Filozofski fakultet Sveučilišta
u Zagrebu, 29. i 30. rujna 2022.*

Otvorenje skupa
*Tomislav Krizman i njegov
doprinos hrvatskoj kulturi
i umjetnosti, 29. rujna 2022.*

Tomislav Krizman sinonim je za izvrsnost i progresivnost u brojnim hrvatskim kulturno-umjetničkim temama prve polovice 20. stoljeća – djelovao je kao slikar, dizajner, scenograf, grafičar i profesor, propagirao je grafiku i umjetnički obrt, priređivao je izložbe i sudjelovao u organizacijskim odborima raznih manifestacija, inicirao nekoliko umjetničkih udruženja te je upravljao Modernom galerijom u Zagrebu. Zaista pozamašno iskustvo, autorski opus i involviranost u gotovo svim područjima likovne umjetnosti ipak su disciplinarno samo fragmentarno obrađeni. Retrospektivno su Krizmanova djela posljednji put javnosti predstavljena velikom izložbom u Umjetničkom paviljonu 1995. u Zagrebu, a osim pojedinačnih studija i manjih, tematskih izložbi, Krizmanove brojne zasluge ponovno su aktualizirane 2022. zahvaljujući Katedri za modernu umjetnost i vizualne komunikacije Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Arhivu za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Organizacijski je to odbor znanstveno-stručnog skupa *Tomislav Krizman i njegov doprinos hrvatskoj kulturi i umjetnosti* održanog povodom sto četrdesete godišnjice rođenja ovog umjetnika. Izvrsnim se izlaganjima 29. i 30. rujna 2022. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu predstavio dvadeset jedan izlagač iz Hrvatske, Srbije te Bosne i Hercegovine. Predavanja o Krizmanovu radu u brojnim umjetničko-kulturnim sferama tematski su bila grupirana u šest sesija, raspoređe-

nih tako da se nadovezuju jedna na drugu te cjelovito sagledaju Krizmana i njegovo djelovanje.

Najnovija istraživanja života i rada Tomislava Krizmana okupljena su prvom sesijom, pod nazivom *Prilozi biobibliografiji i ostavština*. Izlaganjem Andreje Der-Hazarijan Vukić, temeljenim na sačuvanoj građi iz Krizmanove ostavštine i građi vezanoj za galerista Antuna Ullricha, otvoren je znanstveno-stručni skup te je time nadopunjena Krizmanova osobna i umjetnička biografija. Osobnoj umjetnikovoj, inače dislociranoj i uglavnom nepoznatoj likovnoj ostavštini u trag je ušla Jasenka Ferber Bogdan, i to terenskim istraživanjem provedenim u New Mexicu u Sjedinjenim Američkim Državama, te je ovim izlaganjem po prvi puta predstavljena privatna zbirka u vlasništvu Krizmanovih nasljednika. Zbirka sadrži umjetnikove grafike, crteže i ulja na platnu, no i radove čije autorstvo potpisuju umjetnikovi suvremenici. Poblje o Krizmanu kao pedagogu saznalo se iz istraživanja Ariane Novina čija su glavna okosnica umjetnikovi tridesetomogodišnji profesorski pothvati na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti.

Vrijeme između prve dvije izlagačke sesije prigodno je iskorišteno kako bi se otvorila izložba autorice Lovorke Magaš Bilandžić, *Tomislav Krizman – oprema knjiga i časopisa*, koja je priređena u auli knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i trajala je do 15. listopada 2022. Izložbom je okupljen izbor publikacija iz fonda Knjižnice nastalih u prvim desetljećima 20. stoljeća čiji vizualni identitet potpisuje Tomislav

Postav izložbe *Tomislav Krizman – oprema knjiga i časopisa, 2022.*
FOTO L. Magaš Bilandžić

Detalj postava izložbe
Tomislav Krizman – oprema
knjiga i časopisa, 2022.
foto L. Magaš Bilandžić

Krizman. Kronološki prezentirana izdanja postavljena u staklenim vitrinama prikazala su naslovnice, ilustracije uz tekstove, vinjete, specifično oblikovane inicijale i ornamentalne okvire. Između trideset predstavljenih publikacija broje se i one antologijske, poput ilustracije novele *Apoteoza* iz zbirke *Novele* Branimira Livadića iz 1910., naslovnice časopisa *Vienac* iz 1910. te naslovnice vlastita umjetnikova priručnika *O grafičkim vještinama* iz 1952., djela kojim je ova izložba zaključena i zaokružena. Uz izloženu knjižnu građu, autorica izložbe predstavila je i druge realizacije u obliku digitalnih ispisa, poput naslovnice kataloga *Hrvatskoga proljetnog salona* iz 1916. i naslovnice knjige *Bivši ljudi* Maksima Gorkog iz 1922., a sve kako bi se dao što temeljitiji uvid u umjetnikovo oblikovanje knjiga i časopisa. Krizmanovim rukopisom i razvojem stila u opremanju publikacija, njegovom linearnošću, plošnošću i ornamentalno-tipografskom izričaju, smještenom u isto tako (arhitektonsko) linijski snažnom, gotovo crno-bijelom prostoru aule Knjižnice, prezentiran je značajan, a dosad nedovoljno obrađen, aspekt rada ovoga umjetnika.

Krizmanovo djelovanje u institucijama i udruženjima tematska je cjelina obrađena drugom sesijom skupa – izlaganjima je predviđeno obuhvaćanje Krizmanovih uloga i organizacijskih sposobnosti na primjerima dvaju umjetničkih udruženja i u dvije institucije. Predavanjem Sandi Bulimbašić istaknute su Krizmanova agilnost i uloga u Društvu „Medulić” – Krizmana se prikazuje kao jednog od utemeljitelja

Društva, osobu koja je održavala komunikaciju i suradnju sa srodnim inozemnim udruženjima te važnog propagatora ideje nacionalne umjetnosti i njezina likovnog oblikovanja. Nastavno na predavanje o involviranosti umjetnika u Društvu „Medulić“, tematski se izvrsno naslanja izlaganje Darije Alujević koja donosi istraživanje o stvaranju vizualnog identiteta i organizaciji još jednog udruženja u čijem je osnivanju sam Krizman isto tako sudjelovao, a riječ je o (*Hrvatskom*) *Proljetnom salonu*. O Krizmanu kao bitnoj sponi hrvatskih umjetnika s onima centriranima u Zagrebu te o osnivanju Moderne galerije hrvatskih umjetnosti u Varaždinu govori istraživanje Klare Macolić.

Organizatorski i kustoski angažmani umjetnika tematizirani su izlaganjima treće sesije – *Krizman kao organizator izložbi*. Marina Šafarić istražila je dosad neobrađenu *Grafičku izložbu* iz 1912. održanu u Salonu Ullrich koju je organizirao i priredio Krizman, a kojom su zagrebačkoj publici prvi put predstavljani tadašnji inozemni suvremeni grafičari u istom redu s domaćima. O Krizmanovoj ulozi na pariškoj *Exposition des artistes yougoslaves* iz 1919., dosad isto tako neobrađenoj, a bitnoj pionirskoj reprezentativnoj izložbi jugoslavenskih umjetnika nakon osnivanja Kraljevine SHS-a, izlagala je Ana Ereš. Još jedna pariška izložba na kojoj se predstavila Kraljevina SHS, *Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes* iz 1925., te u čijem je organizacijskom odboru sudjelovao i Krizman, istraživačka je tema Lovorke Magaš Bilandžić. Izlaganjem se dobio uvid u Krizmanovu

agilnost i organizacijske sposobnosti koje su radom na ovoj izložbi došle do punog izražaja, s obzirom na to da je rok za realizaciju jugoslavenske dionice bio iznimno kratak.

Istraživanja grupirana četvrtom sesijom obradila su *Krizmana u kontekstu*. Sanja Vrbica Žaja izložila je pogled na Krizmana iz rakursa hrvatskih i bečkih likovnih kritičara te kolega umjetnika – pozornost tiskovina plijenile su Krizmanove nagrade, izložbe, aktivnosti u području grafike te uspjesi i usavršavanja. Drugi je kontekst obrađen ovom sesijom onaj beogradske umjetničke scene. Žaklina Ratković prezentirala je Krizmanova umjetnička, organizatorska i izložbena postignuća u Beogradu. Problematikom recepcije Krizmanova rada i djelovanja te sveukupnoga likovnog trenutka s početka 20-ih godina 20. stoljeća tematiziranih tekstovima i korespondencijom Ljube Babića, Milana Ćurčina i Kamila Ružičke bavio se Dragan Čihorić.

Peta sesija, *Od grafike do scenografije*, sadržana je od istraživanja uglavnom temeljenih na fundusu Kabineta grafike HAZU-a te građi povezanoj s poviješću hrvatskog kazališta. Ružica Pepelko izlaganjem je sistematizirala utjecaje na umjetnički rukopis Tomislava Krizmana te je iz kritičkih rakursa umjetnikovih suvremenika prikazala Krizmanova antologijska djela, inače sačuvana u velikom broju u Kabinetu grafike HAZU-a. Iz istog fundusa predstavljeno je desetak plakata iz inače impozantnog Krizmanova korpusa – izlaganjem Vesne Kedmenec Križić analiziran je Krizmanov razvoj stila potkrijepljen vrhunskim primjerima poput onoga

za nastup Maryje Delvard i drugih. Ana Petković Basletić predstavila je rijetko viđenu fotografsku građu iz već spomenutog fundusa, za čije se autorstvo vjeruje da je Krizmanovo, a iznimno je zanimljivo sagledavanje teme iz rakursa fotografije kao pomoćnog medija pri likovnom oblikovanju. Krizmanova svestranost popraćena je i predavanjem Martine Petranović, koja istražuje njegova scenografsko-kostimografska usavršavanja, likovni rukopis, doprinose hrvatskoj scenografiji te konkretne angažmane s posebnim naglaskom na suradnji s kazališnim redateljima poput Ive Raića i Branka Gavelle.

Od oblikovanja tekstila do opreme interijera naziv je završne sesije kojom su predstavljeni Krizmanovi radovi iz drugih institucija i za različite naručitelje. Andrea Klobučar svojim je izlaganjem predstavila Krizmanovo oblikovanje tekstila te utjecaje i primjere tiskanih svila iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt. Oblikovanje namještaja, nacrtima, skicama i sačuvanim izvedenim primjercima koji se čuvaju u Muzeju za umjetnost i obrt, trebala je izložiti Vanja Brdar Mustapić. Istraživanje temeljeno na Krizmanovim radovima u najrazličitijim materijalima, od onih manjih dimenzija do većih formata, koje su naručili hrvatski slobodni zidari prezentirao je Grgur Marko Ivanković. Izlaganjem kojim je skup zaključen, onim Patricije Počanić, predstavljene su okolnosti jednog od Krizmanovih angažmana u poslijeratnim godinama. Riječ je o uređenju i koordiniranju likovnog uređenja interijera ambasade Federativne Narodne Republi-

ke Jugoslavije u Londonu, za čiji je prostor Krizman osigurao radove kvalitetnih domaćih umjetnika.

Fragmentarna istraženost, a neosporna važnost i neiscrpnost umjetničkog rada te zasluga Tomislava Krizmana ovim se skupom svakako još jednom potvrdila. Ipak, napravljen je velik korak prema aktualizaciji, sveobuhvatnom prikazivanju stvaralaštva i zasluženom iskazivanju važnosti Krizmana za kulturno-umjetnički kontekst Hrvatske iz prve polovice 20. stoljeća. Pozivom na sudjelovanje u ovome skupu potaknuto je stvaranje čak dvadeset jednog kvalitetnog istraživačkog rada. Nakon održanih predavanja, zanimljivih diskusija između izlaganja te izložbe Lovorke Magaš Bilandžić, zaključno je još samo da te nove interpretacije, do sada nepoznate informacije i vrijedna saznanja ostanu trajno zabilježena planiranim zbornikom radova koji će zasigurno koristiti budućim istraživanjima kao jedna od referentnih točaka i kojim će se još jednom odati počast ovome umjetniku. ✕